

„Én nem akartam soha más lenni, mint magyar író”

BESZÉLGETÉS FERDINANDY GYÖRGGYEL

– *Ferdinandy György élete jelen idejét megosztja a trópus és Közép-Európa között. Puerto Ricóban ír, fordít, tanít az egyetemen, Budapesten pedig... Mit is csinál Budapesten?*

– Azt, amit íróbarátaim egész évben: adminisztrálok magam. Egy hónapom van erre, ezért nagyon sok a tennivalóm, rohanok egyik szerkesztőségből a másikba, egyik kávéházból a másikba, és igyekszem úgy intézni a dolgaimat, mintha itthon tölteném az egész évet.

– *Szórakozásra, kikapcsolódásra nem is jut idő?*

– Pillanatnyilag az átjáróházakat keresem Pesten. Ezt az ötletet egy szerkesztőségben kaptam, és hirtelen rájöttem, hogy amikor mi a nyugati városokban járunk-kelünk, rettenetes izgalommal és örömmel fedezünk fel olyan dolgokat, amiket itthon még csak észre sem veszünk. Kubai feleségem figyelmeztetett először arra, hogy tornyok, tetőszerkezetek, homlokzatok gyönyörűségek vannak Pesten. Én mindig lefelé nézek az utcán, mint minden pesti: leszegem a fejem és rohanok. Kubai feleség fölfelé néz. Néhány éve már én is úgy járok Pesten, mintha ez is egy felfedezésre váró nyugati város lenne. Az átjáróházak költészete is egészen csodálatos dolog. Például ott van a Kálvin téren a Két oroszlán fogadó, a Ráday utca sarkán. 1800 körül épült ez a ház. Ha az ember bemegy az udvarba, egy pillanat alatt egészen más világban találja magát. Tartok tőle, hogy a pesti barátaim inkább csak azt érzékelnék, hogy mennyire lerobbant állapotban van. Nagy szerencse, hogy nem voltunk elég gazdagok, és így tönkre tegyük, eltöröljük a föld színéről ezeket a gyönyörű helyeket. Most már talán az is eszünkbe jut, hogy meg kellene őrizni ezeknek a belső udvaroknak a hangulatát. Olyan ez az udvar, mint egy kis falu, földszintes kis házikók állnak egymás mellett, és az udvar közepén, a bokrok, virágok és romok között ott van az a szobor, amely azelőtt kinn állt a Kálvin téren. Le lehet ülni ezen a helyen és gyönyörködni. Nyugaton vannak olyan nagyvárosok, amelyeknek az egész idegenforgalma az átjáróházakra épül, Lyon is ilyen például. A traboule-okon (az elnevezés a latin trans ambulare, azaz át-sétálni kifejezésből származik) a turisták térképpel járnak keresztül-kasul, és így ismerik meg a várost.

– *Egy rádiónyilatkozatában azt mondta nemrégiben: „Távol élünk, és mégis magyar írók vagyunk.” Mi őrizte meg magyar író voltát ezen az irtatlan nagy távolságon át?*

– Én nem akartam soha más lenni, mint magyar író. Azt hiszem, hogy ez elhatározás dolga. Hogyha valaki úgy megy el innen, hogy szakítani akar, akkor el is szakadnak a hajszályökökerek. Ha pedig valaki úgy megy el körülnézni a nagyvilágba, ahogyan én, vagyis tanulmányútra megy, akkor nincsen semmiféle drámai fordulat, az ember megmarad annak, ami. Mindnyájan ismerünk olyanokat, akik öt-hat év után már törve beszélnek magyarul és hibásan. Vannak azonban olyanok is, akik fél évszázada élnek távol a magyar nyelvterülettől, és nincs is alkalmuk magyarul beszélni, mégis hibátlanul beszélnek anyanyelvüket.

– *Feleségével és 13 éves fiával együtt magyar költőket fordít a Szigeten spanyolra. Van-e ott „fogyasztója”, befogadója a mai magyar irodalomnak? Van-e „trópusi magyar irodalom”?*

- Magyar olvasónk nincsen - ez természetes. Nagyon kevés hazámfia él ott. Viszont már megjelent Kukorelly Endre és a már újra Magyarországon élő Parancs János válogatott verseinek spanyol nyelvű kötete. Ezekre van talán félszáz érdeklődő Puerto Ricóban, másik félszáz kötetet pedig elküldünk latin-amerikai folyóiratoknak, olyan helyekre, ahol úgy gondoljuk, hogy fel tudjuk hívni a figyelmet rájuk. Ez tehát száz kötet. Az egyetemen viszont az én diákjaimnak beletartozik ez a költészet a programjukba, ezért ők képletes áron - mindössze egy dollárért - megvásárolják, s ez újabb ezer példányt jelent. De az igazán fontos az az ötven kötet, amit szétküldünk a nagyvilágba.

- És hogyan dolgozzák föl ezek a diákok a számukra nyilván idegen világot jelentő magyar költészetet?

- Hozzá tartozik a módszerünkhöz, hogy a szerzőket meghívjuk Puerto Ricóba. Ott töltenek két-három hetet, néha többet is. Van, aki le is telepszik nálunk egy időre, és a diákok megismerik őket személyesen. Tehát amikor elkezdik a spanyolra fordított magyar verseket elemezni, akkor minden diák tudja, hogy ez a költő, akinek a fényképe egyébként rajta van a kötetben, itt lesz velünk két-három hónap múlva, és akkor tőle magától fogjuk megkérdezni azt, amit esetleg nem értünk. Ez az emberi kontaktus igen stimulálóan hat a diákokra.

- Kritikai munkája végigkíséri szépírói működését. Segíti-e a két tevékenység egymást? Meg tud-e élni az egyik a másik nélkül?

- Én nem vagyok kritikus alkat, legszívesebben mindenkiről jót mondanék, vagy pedig felháborodásomban nagyon rosszat. A kritikai munkásságom a Szabad Európa Rádiónál indult, annál az egyszerű oknál fogva, hogy nem akartam máshol szerepelni, csak kizárólagosan magyar irodalmi műsorokban. Tíz évig dolgoztam náluk 1977 és 86 között. Ezalatt megírtam 400 könyvismertetést, ennek egy tizede benne is van a most megjelent kötetemben, a *Távlatokban*, a többi meg az éter hullámsírában. Így aztán botcsinálta kritikus lett belőlem, menet közben tanultam meg ezt a mesterséget. Olyan közönséghez szóltam a rádióban, amely nem ismerte a nyugati körülményeket, ezért némiképpen meg kellett azokat magyaráznom. Így kissé didaktikusak ezek a könyvismertetésem, kritikáim. Talán az egyetlen kivétel az, amikor valami kiadvány valamilyen oknál fogva mélyen felháborított.

- Nem szerzett ezzel haragosokat a megkritizált író társak közül?

- Átmenetileg igen. Én mindig is segítő szándékú és építő munkát végző embernek tartottam magam, és végül az a néhány író, akiről kellemetlen dolgokat kellett mondanom, az évek folyamán rájött, hogy az valamiképpen harag segítette őket. Tény az, hogy most pillanatnyilag nincsen harag senkivel, és mivel kritikai munkásságom a Szabad Európa Rádiónál befejeződött, remélem, hogy nem is lesz.

- Befolyásolhatja-e a kritika keménységét a baráti viszony, vagy mondjuk, elnézőbb-e a határon túl élő magyar írókkal, mint az itthoniakkal?

- Semmiképpen sem, sőt sokkal kegyetlenebb voltam a nyugaton élőkhöz, mert az volt az érzésem, hogy ha valaki mindent erre az egy lapra tesz fel Ausztráliában vagy Kanadában, akkor vegye komolyan magát és a magyar irodalmat. Tehát sokkal nagyobb elvárásaim vannak egy nyugaton élő alkotóval szemben, mint a hazaiakkal, akik itt, a mi irodalmi életünk istállómelegében élnek. És nem ostromoznám az itthoniakat, akiknek egyébként sokat köszönhetek.

- Mostanában jelent meg *Távlatban* című kötete glosszákkal, riportokkal, kritikákkal. Visszaemlékezései, akárcsak talán legkedveltebb igazi műfaja, a novellák, tele vannak líraisággal. Lehetséges, hogy egy lírikus rejtekezik ezekben a művekben?

- Húszéves koromban még verseket írtam. Keszei Istvánnak köszönhetem, hogy a versírást abbahagytam, ezért mind a mai napig hálás vagyok neki. A lírai alkat megmaradt, egyébként sem látok határt próza és líra között.

- *Családja szétszóródva él a világon, ez a család a múltat is jelenti az író számára. „Amikor róla álmodom, még ma, tizenöt év után is a gyomromba markol a fájdalom.” - írja. Az álom meghatározója talán lírai prózájának?*

- Vannak korszakok, amikor az ember sokat álmodik, vagyis, amikor nem felejt el az álmait. Ezek nagyon szerencsés korszakok minden alkotó ember életében. Sajnos, általában rövid ideig tartanak, és ritkán ismétlődnek ezek a korszakok. Vannak olyan íróbarátaim, akik még rögtön éjjel lejegyzik az álmaikat. Velem is előfordul, hogy még félálomban lejegyzem őket. Ez a szerencsésebb megoldás, mert ha az ember másnapra halasztja, valahogyan elvész a lényeg. Hiszen a memóriánk csak konkrét érzékszerveken át felfogható dolgokat őriz meg, és az álom nem az érzékszerveken keresztül érkező üzenet. Talán ezért szép. Most éppen egy ilyen írásom született. Apám húsz éve halt meg. Ott a trópuson azt álmodtam, hogy egy nagyon szép verőfényes vasárnap volt, apánk jött Budán, a Sashegyen, és megállt a kertkapuban. Ennyi az egész. Csak ennek a hangulata maradt meg. Apám valamiféleképpen figyelmeztetett ebben az álomban, hogy miért nem használom fel az ő emlékeit. Ebből született egy kis novella, aminek ez a mondat a címe: *Verőfényes vasárnap, apánk megáll a kertkapuban*. Ezt a mondatot úgy fogtam fel, mint egy másvilágról érkező üzenetet. Azt hiszem, hogy akiket szerettünk, és akik már nincsenek velünk, azok változatlanul utasításokat adnak nekünk, hiszen elég egy régi fényképet megtalálni, vagy egy étlapot. Ezeket az üzeneteket meg kell hallgatni, nem szabad botfűlűnek lenni, és ki kell belőlük hámozni azt, amit a régiek, a tárgyak és az emberek a mi számunkra üzennek.

- *És ezekből az álmokból soha nem lett szürrealizmus Ferdinandy György írásművészetében?*

- A 70-es években próbálkoztam automatikus írással, és még néhány avantgárd módszerrel, de ez nem elégített ki engem, és elég volt kipróbálnom, hogy ezt is lehet, és ezt is tudom. Azután többé már nem műveltem.

- *„Az új idők új dalmokai a pendlizők” - írja. Új művészi életformává válhat a pendlizés?*

- A pendlizők az én fiatakoromban a Gödöllőről HéV-vel bejárók voltak, én is közéjük tartoztam. Szatyrokkkal megpakolva jöttünk és mentünk, hoztuk és vittük a holmit a 40-es, 50-es években Gödöllő és Budapest között. Most ez a fogalom sokkal általánosabb érvényűvé vált, hiszen nem csak én pendlizem Amerika és Európa között, hanem az egész emberiség átállt egy ilyen életmódra. Ez azért fájdalmas, mert állandó elválásokból, kis halálok sorozatából áll. Gondoljunk csak arra, hogy az északi, fejlett országokból a szürkeállomány vándorol a déli, fejletlenebb országok felé. A déli félteke egyetemei tele vannak ezekkel az északi intellektüellekkel. Ezzel ellentétes irányból jönnek a mezőgazdasági munkások, akiket óriásgépek gyomrába pakolnak, és szállítják a fejlett országokba. Elvégzik a munkát, és amikor a szezonnak vége van, akkor visszatoloncolják őket. Ez a „modern” módszer megakadályozza őket abban, hogy itt megtelepedjenek. Az emberiség kétlakivá válik, pendlizővé, gyökértelemné, idegenné. Csak a tranzitónákban van ideje gondolkodni ezen a sehová sem tartozó, furcsa életen. Lehetséges, hogy lesz a tranzitónának is költészete, de egyelőre inkább csak azt látjuk, hogy milyen nagy károkat okoz ez az életmód, főleg az erre fel nem készült egyszerű emberekben.

- „Aki hatni akar, arra is ügyelni szokott, hogy el is jusson a címzetthez az üzenet.”
Megvalósulhat-e ez a szándék?

- 1988-ban, amikor az első kötetem megjelent itthon, Magyarországon, az volt az érzésem, hogy igen, megvalósulóban van. Most, az utóbbi években csökkent ez a nagy bizalom, ezek a nagy remények egy kicsit meginogtak, hiszen lehetetlen nem észrevennünk, hogy az akkori hét-nyolcezer példányszámú novelláskötetek ma ezer-ezeröt száz példányban jelennek meg, és azokból sem jut el sok a közönséghez. Természetesen ez egy átmeneti korszak, nem szabad ebből túl messzemenő következtetéseket levonni, de ma bizony elég nehezen ér el az írott szó az olvasóhoz. Vidéken talán inkább, mint Budapesten.

- *Őn talán kivételes helyzetben van, hiszen Franciaországban, Németországban jelennek meg könyvei. Talán ez a borítólátás saját írói munkásságára nem is illik teljesen.*

- Franciaországban nem annyira az állam, inkább maguk a kiadók támogatják azokat az írókat, akik hasznos, érdekes életművet hoznak létre, de nem tartanak számot nagyobb olvasóközönségre. Nekem soha nem volt Franciaországban több mint ötezer olvasóm. Egy kötetem lépte túl csak ezt a felső határt. Általában háromezer körül van az én olvasóközönségem. Persze a Le Monde-ban megjelent novelláimat egyetlen vasárnap elolvasta egymillió ember. Ennek örültem, de hát ezek nem annyira lényeges dolgok. Én nem a franciáknak írtam és írok, hanem inkább egy képzeletbeli magyar olvasónak.

Budapest, 1994. június 22.

Erdélyi Erzsébet-Nobel Tván

